הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת סנהדרין - דף צה, ב צו

עיונים על הדף

מדוע "גבריאל" הוא זה שדאג ל"זנב" ל"ושתי"?

מבואר בגמ', בזמן שבלאדן היה מלך בבל, שימש נבוכדנצאר בתור סופר המלכות. *(ולא היה כלל מזרע המלוכה)*. באותו זמן, נעשה נס לחזקיהו המלך, שהיה חלה ונטה למות, והקב"ה עשה נס והבריא. כדי לפרסם את הנס, האריך הקב"ה את היום, ועמדה השמש באותו היום וזרחה סה"כ 18 שעות. והתפרסם הנס. בעקבות פירסום הנס, המלך בלאדן ציוה לסופריו, לכתוב מכתב ברכה לחזקיהו המלך על רפואתו.

בזמן כתיבת המכתב, לא שהה נבוכדנצאר בבית המלוכה, וכתבו את המכתב שאר סופרי המלך. וכתבו, "שלמא למלכא חזקיה שלם לקרתא דירושלים שלם לאלקא רבא". ושלחו את המכתב. כאשר, חזר נבוכדנצאר, שאל מה כתבו, ואמרו לו. שאל אותם, איך יתכן שאת שמו של הקב"ה אתם מזכירים באחרונה???, תכתבו אגרת אחרת. אמרו לו, אתה רוצה, תחזיר אתה את האגרת ותשנה. מיד רץ נבוכדנצאר להחזיר את האגרת הראשונה, והלך ד' פסיעות, בא גבריאל ועצר אותו, והביא לו את האגרת, ואמר רבי יוחנן, אם גבריאל לא היה עוצר את נבוכדנצאר רח"ל לא הייתה תקומה לשונאיהם של ישראל.

במדרש ובילקוט מבואר, שנבוכדנצאר הלך רק ג' פסיעות, ולא ד' כמבואר בגמ'.

עוד אמרו חז"ל, מה שכרו, שהקב"ה העמיד ממנו ג' מלכים שהיו מושלים מסוף העולם ועד סופו ואלו הם, נבוכדנצאר, בנו אויל מרודך ובן בנו בלשצר.

בגמ' במגילה יא, ב מבואר "ותמאן המלכה ושתי לבא בדבר המלך" ובסיבת הדבר נחלקו בגמ' האם פרחה בה צרעת או שגבריאל עשה לה זנב. *(יש שגרסו זנב על מצחה.)*

בספר "החפץ חיים חיין ופעלו" *(ח"ג עמוד תתרכד')*, הובא בשלמי תודה *(פורים בפתיחה אות ג')*, ביאר את הסוגיא, ומה עומד מאחורי העניין, שדווקא גבריאל עשה לה זנב. ומה משמעותו של הזנב.

עוד צריך להבין ולהשכיל בסדר הדורות, כמבואר בדברי חז"ל הקב"ה הבטיח לנבוכדנצאר, בזכות הכרתו במלכותו של קודשא בריך הוא, מלכות ג' דורות. א"כ איך זה ש"ושתי", שהייתה בתו של בלשצר, המשיכה במלכות, בעוד שהייתה צריכה להסתיים הבטחה בבלשצר.

אומר החפץ חיים, אין סתירה בין הגמ' למדרש, האם פסע ג' פסיעות או ד' פסיעות. נבוכדנצאר פסע ג' פסיעות מלאות, וזה מה שכתוב במדרש. אלא התחיל לפסוע את הפסיעה הרביעית, ומיד עצרו גבריאל המלאך. וא"כ מלכו ג' מלכים בצורה המושלמת. ואילו בתו של בלשצר ושתי, נקטעה מלכותה, ומלכה רק חצי מלכות. ואסתר המלכה החליפה את ושתי לצורך הצלת עם ישראל מגזירותיו של המן הרשע.

וזה כוונת רבי יוחנן בגמ' לפנינו, אם לא היה עוצר גבריאל המלאך את נבוכדנצאר רח"ל לא הייתה תקומה לשונאיהם של ישראל. משום, שגזירות המן היו מתקיימות, והייתה נשלמת מלכות נבוכדנצאר לדורות. ולא הייתה באה אסתר להציל את עם ישראל, כיון שהיא החליפה את ושתי. ואם ושתי הייתה ממשיכה במלכותה, לא היה מי שיסכל את מזימותיו של המן הרשע.

ע"ז אמרו חז"ל, בא גבריאל ועשה לה זנב, "זנב" משמעותו, כמו שביאר הערוך, "סוף וקץ". אותו גבריאל, שעצר את נבוכדנצאר באמצע פסיעתו הרביעית, הוא זה שעצר את מלכותה של ושתי. כיון שכאן נסיימה הבטחתו של הקב"ה לנבוכדנצאר, לאחר שמלכו ג' מלכים בשלמות, עכשיו תור תחילת הפסיעה הרביעית, וזאת מלכותה של ושתי. אולם הפסיעה הרביעית לא נשלמה, כיון שעצרו גבריאל המלאך באמצע, לכן נפסקה המלכות הרביעית באמצע, ע"י גבריאל. וכאן נשלמו שכר הפסיעות של אותו רשע. ובאה הגאולה לעם ישראל.

ג' פסיעות בסים שמונה עשרה.

פסק המחבר *(קכג' סעיף א')* שכורע ופוסע ג' פסיעות לאחוריו בכריעה אחת. ושיעור הכריעה הביא המ"ב בשם האליה רבה עד שיתפקקו כל חוליותיו שבשדרה. ואחר שפסע את ג' הפסיעות לפני שיזדקף אומר עושה שלום והופך פניו לשמאל. וכשאומר הוא יעשה שלום עלינו הופך פניו ליימין. ואח"כ ישתחוה כעבד הנפטר מרבו. ולא יחזור מיד למקומו עד שיגיע הש"ץ לקדושה או לכה"פ שיתחיל החזרה.

טעם ג' פסיעות: כתב הב"י *(סי' קכג')* בטעם הדבר שאמרו שיפסע בסיום התפילה ג' פסיעות. כנגד שלשה מילין שרחקו ישראל מהר סיני בשעת מתן תורה. ועוד נמצא בהגדה שמשה רבינו ע"ה נכנס בחושך ענן וערפל לפני הקב"ה. וכשיצא יצא מאלו השלשה. לכך אנו עושים שלש פסיעות.

בשבלי הלקט *(סי' יח')* כתב בשם הגאונים, טעם לשלש פסיעות מפני שכשאדם עומד בתפילה עומד במקום קדושה ושכינה למעלה מראשו, כיון שנפטר מתפילתו, צריך לפסוע שלש פסיעות לאחוריו כדי שיצא ממקום קדושה ויעמוד במקום חול. וראיה לדבר שכן הוא כיון שחוזרים לאחוריהם שלש פסיעות נותנים שלום זה לזה כלומר עד עכשיו היינו במקום קדוש ויצאנו למקום חול.

הביא עוד הב"י בשם רבינו האי, תפילות כנגד תמידין תקנום וכשכהן עולה למזבח עם איברי התמיד היה עולה דרך ימין ומקיף ויורד דרך שמאל ובין כבש למזבח היו שלשה רובדין של אבן ויורד בהם שלש פסיעות על עקב ואנן עושים כמו שהם היו עושים. עכ"ל.

כתב ה"ר מנוח *(ספר המנוחה תפילה פ"ה ה"י)* הני שלש פסיעות ילפינן להו מדכתיב *(יחזקאל פרק א' פסוק ז')* ורגליהם רגל ישרה רגליהם תרי רגל חד ויש אומרים שש דהא כתיב בתריה וכף רגליהם ככף רגל עגל. ואמנם מצאנו רק ג' פסיעות. זה מחמת שכל פסיעה מניעה ב' רגליים. או מחמת כאשר חוזר למקומו מוגדר כשש ג' אחורה ועוד ג' שמתקדם בחזרה. וכן כתב באבודרהם.

אמנם במגן אברהם *(שם, א)* והעתיקו המ"ב צטטו את הסוגיא שלנו מחמת שאמרו חז"ל בזכות ג' פסיעות שרץ נבוכדנצר לכבוד ד' יתברך זכה להחריב את בית המקדש לכן אנו פוסעים ג' פסיעות ומתפללים שיבנה בית המקדש.

למרות שבסוגיא שלנו מבואר ד' פסיעות, אבל כנזכר מקור דברי המג"א במדרש רבה שיר השירים פרשה ג' ד' וכן בזוהר פרשת מקץ.

סיכום הדף

נושא: עוד במלחמת סנחריב. נבוכדנצאר. גרים. כיבוש ירושלים.

שלשה קפצה להם הדרך, **א. אבישי בן צרויה**, במעשה לעיל שקפצה לו הדרך להציל את דוד המלך. **ב. אליעזר עבד אברהם** ביום שיצא מארץ ישראל בא לבית בתואל. **ג. יעקב אבינו** יצא מבאר שבע והגיע לחרן, ואמר בליבו שלא התפלל בבית אל, קפצה לו הדרך לבית אל. **וזה שנאמר** "ויפגע במקום". **ויש מבארים** "פגיעה" לשון תפילה.

לאחר שהתפלל אמר שקעה השמש שאמר הקב"ה צדיק זה בא למלוני שלא ילך בלא לינה. **ושמש** ששקעה במיוחד ליעקב אבינו זרחה עבורו **ביאר רבי יצחק** לרפואתו מצליעתו.

מבואר בגמ' לעיל שלאחר המעשה עם ישבי התפלל דוד שתענה האפשרות השניה ויכלה זרעו, **מבארת הגמ'** כשם שבנוב עיר הכהנים **נשאר אביתר**, אף לדוד המלך מתו כולם **למעט יואש**, וזה שאמר **רב יהודה בשם רב** אלמלא נשתייר אביתר לאחימלך בן אחיטוב לא היה נשאר לדוד המלך זרע.

אמר רב יהודה אמר רב סנחריב בא להלחם עם חזקיה המלך, בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים יושבים בקרונות של זהב, עמהם מלכות וזונות, שמונים אלף גבורים לבושי שריון, שישים אלף אחוזי חרב, ועד פרשים. **כמספרם** האלו באו על אברהם במלחמת המלכים. **וכך עתידים** לבוא במלחמת גוג ומגוג. **מבואר בברייתא** אורך המחנה 400 פרסה, הרוחב היה 40 פרסה שעמדו הסוסים זה לצד זה, כל אנשי המלחמה היו מאתים וששים ריבוא אלפים חסר חד (למעלה 2.5 מליארד). **והסתפק אביי** מה הכוונה שחסר אחד, האם ריבוא או חיי.

החיילים הראשונים עברו בנהר הירדן בשחיה, **האמצעיים** עברו בקומה זקופה כיון שהסוסים שתו מים והתיבשו המים, **האחרונים** כבר העלו עפר ולא היה מים עד שהביאו מים ממקום אחר.

על אף המספר הרב של החיילים כנזכר מבואר בפסוק שמתו רק 185,000, **ביאר רבי אבהו** שמדובר על ראשי גייסות וכך הוכיחו רב אשי ורבינא מלשונות הפסוקים. **לדעת רבי אליעזר**, המלאך הכה ביד, **לדעת רבי יהושע** הכה באצבע, **לדעת רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי** נהרגו בחרב כפי שמבואר ששאל הקב"ה את גבריאל האם חרבו מוכנה. **אמר רשב"י** אמר הקב"ה לגבריאל כאשר אתה יורד לבשל את הפירות בדרך תהרוג את חיל סנחריב. **אמר ר"פ** זה מה שאומרים אנשים אגב הליכתך בדרך תפחיד את שונאך. י"א שהרגם בחוטמם שנשף בהם. רבי ירמיה בר אבא שספק כפיים ומתו. **רבי יצחק נפחא** אמר גילה אוזניהם ושמעו שירה מפי החיות ומתו.

לדעת רב נשתיירו מהם י' כמספר שנער קטן יכול לכתוב שנאמר "ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם". **לשמואל** כנשארים גרגרים על עץ ארבע או חמש, סה"כ ט'. **לריב"ל**, 14. **לרי"ח**, 5 והם סנחריב ושני בניו, נבוכדנצאר ונבוזרדאן, קיבלו שנאר נבוזרדאן, ועל השאר יש דרשות פסוקים.

אמר רבי אבהו בדרשת הפסוקים, לאחר שמתו כל חייליו של סנחריב **שלח הקב"ה מלאך** שדמה לזקן ראשי גייסות וכך הוכיחו רב אשי ורבינא מלשונות הפסוקים. **לדעת רבי אליעזר**, המלאך הכה ביד, **לדעת רבי יהושע** הכה באצבע, **לדעת רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי** נהרגו בחרב כפי שמבואר ששאל הקב"ה את גבריאל האם חרבו מוכנה. **אמר רשב"י** אמר הקב"ה לגבריאל כאשר אתה יורד לבשל את הפירות בדרך תהרוג את חיל סנחריב. **אמר ר"פ** זה מה שאומרים אנשים אגב הליכתך בדרך תפחיד את שונאך. י"א שהרגם בחוטמם שנשף בהם. רבי ירמיה בר אבא שספק כפיים ומתו. **רבי יצחק נפחא** אמר גילה אוזניהם ושמעו שירה מפי החיות ומתו.

לדעת רב נשתיירו מהם י' כמספר שנער קטן יכול לכתוב שנאמר "ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם". **לשמואל** כנשארים גרגרים על עץ ארבע או חמש, סה"כ ט'. **לריב"ל**, 14. **לרי"ח**, 5 והם סנחריב ושני בניו, נבוכדנצאר ונבוזרדאן, קיבלו שנאר נבוזרדאן, ועל השאר יש דרשות פסוקים.

אמר רבי אבהו בדרשת הפסוקים, לאחר שמתו כל חייליו של סנחריב **שלח הקב"ה מלאך** שדמה לזקן ובא אל סנחריב ושאל אותו מה יאמר לכל המלכים שבניהם נהרגו, **לא ידע** סנחריב מה ישיב להם, אמר לו המלאך תשנה את עצמך ואגזוז את שערותיך, לא היה לו מספרים **אמר לו המלאך** תכנס לבית הסמוך ותביא משם, **נכנס** לבית והיו שם מלאכים שנידמו כבני אדם שטוחנים בריחיים, **ביקש** מספרים אמרו תקבל אם תתטחון, **טחן** ונתנו לו, עד שיצא החוצה החשיך, **אמר לו המלאך** צריך להביא אש, שהביא אש נפל המלאך באש ואחזה בזקנו של סנחריב ואת שער ראשו נזז במספרים. **אמר רב פפא**, זה מה שאומרים אנשים אם נזזת שערו של הגוי תשרוף את זקנו ולא תפסיק לחייך.

סנחריב הלך ומצא עץ מתיבת נח, **אמר סנחריב** על הנסר זה האלוהים שהציל את נח, אם תצליח בדרכו אקריב לפניך את ב' בני, שמעו בניו **והרגו** את סנחריב.

במלחמת אברהם עם המלכים נאמר "ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו" **ביאר ריו"ח** שלילה הוא שמו של המלאך. **ורבי יצחק** אמר שהקב"ה עשה שנלחמו בעברו מלאכי הלילה, **אמר ר"ל** שהדרשה של רבי יצחק יותר טובה. "וירדף עד **דן**" **ביאר ריו"ח** תשש כוחו של אברהם אבינו כאשר הגיע לדן שראה שעתידים בניו לעבוד שם ע"ז, **ואף** נבוכדנצאר התגבר כאשר הגיע לדן.

אמר רבי זיראא אמנם אמר ריב"ל, **הזהרו** בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, **הזהרו** בהלכות שחיטה בעופות שלא ישאר דם בורידים כדעת רבי יהודה, **והזהרו** בבני עמי הארץ שמהן תצא תורה. **אבל אנו מודיעים** לתלמידי חכמים שיצאו מעם הארץ שזכות שהיתה באביהם גרמה להם.

הגמ' מבארת את הפסוקים מדוע הצליח נבוכדנצאר להחריב את ירושלים, **ומביאה הגמ'** משל לאדם שהתאר שיכול רוץ מרחק רב לפני סוסים במקום ביצע, למעשה לא הצליח לרוץ ביבשה ביחס לבן אדם מרחק קצר, **אמרו לו** כ"ש שהתפארת שלא בצדק, **כך אמר הקב"ה לירמיה** זכותו של נבוכדנצאר שרץ לכבודו של הקב"ה **ד' פסיעות**, א"כ מה התשלום של האבות הקדושים על אחת כמה וכמה.

מספרת הגמ' ביום שמת אחז המלך הרשע קיצר הקב"ה מהיום 10 שעות כדי שלא יהיה זמן להספידו, והקב"ה החזיר את אותם 10 שעות ביימיו של בנו חזקיה המלך שנתן לו הקב"ה בתורת סימן שיבריא ממחלתו. **כאשר** מרודך שם ליבו שהיום התארך שאל את עבדיו מה הדבר, **אמרו לו** חזקיה המלך נעשה בריא, אמר לעבדיו אשלח לו שאילת שלום לגודל מעלת הנס, **כתבו בנוסח** האגרת את שלומו של חזקיה בתחילה ושלמו לקודשא בריך הוא בסוף, נבוכדנצאר היה באותה עת מסופרי המלך, **וכאשר** הראו לו את הנוסח אמר להם לא כך כותבים, אלא קודשא בריך הוא בתחילה, **אמרו לו** אם אתה רוצה תשנה אתה. **רץ ד' פסיעות** ועצרו גבריאל, אותם ד' פסיעות עמדו לו לזכותו להחריב את ירושלים. **אמר ריו"ח** אם לא היה עצרו גבריאל לא היתה תקנה ל"שוניאיהם של ישראל".

מרודך בלאדן בן בלאדן, מבארת הגמ' שבלאדן היה מלך בבל בהושחתו פניו ונעשו ככלב ולא יכל למלוך מינו את בנו תחתיו וחתם כשם אביו. **וזה הכוונה** "בן יכבד אב". **"עבד אדוניו"** שבפסוק נחשב שנבוכדנצאר עלה על ירושלים בעוד שהיה ב"רבלתה" **וביאר רבי אבהו** שהכוונה לאנטיוכיא, **אלא ביארו רב חסדא ורב יצחק בר אבודימי**, על מרכבתו של נבוזראדן היית החקוקה דמות של נבוכדנצאר או שפחד ממנו מאוד ודומה כמי שעומד לפניו, **וזה הכוונה** "עבד אדוניו".

מספרת הגמ' על כיבוש ירושלים, הביא נבוזראדן הרבה מאוד כלי מלחמה על ירושלים וכולם נבלעו בשער אחד, חשש ורצה לחזור בזוכרו מה שהיה לסנחריב, **יצאה בת קול ואמרה** שעתה הגיעה השעה של ירושלים להחרב, נשאר לו גרזן אחד הכה בצד הגזרן שאינו חד ונפתח השער. **הלך** והרג עד שהגיע להיכל והדליק בו את האש, רצה ההיכל להגבות עצמו ולעלות לשמים, והורידו אותו. **התגאה נבוזרדאן**, יצאה בת קול ואמרה עם הרוג הרגת, היכל שרוף שרפת, קמח טחון טחנת. **ראה את דמו של זכריה הנביא** רותח ומבעבע בעזרה, שאל מה זה, **אמרו לו** זה דם קרבנות, בדק ולא היה דומה, **אמר** אם לא יגלו לו מה זה יתחיל לסרוק את בשרם במסרקות של ברזל. **אמרו לו** זה דם של כהן ונביא שהתנבא על חורבן ירושלים והרוגוהו. **אמר נבוזראדן** אני אפייס אותו והתחיל לשחוט על דמו תלמיד חכמים, ולא נרגע, תינוקות, פרחי כהונה, **עד שהרג** 940,000, ולא נח הדם, **אמר** זכריה זכריה טובים שבהם הרגתי האם נח לך שאהרוג את כולם, ונרגע הדם. **הרהר תשובה** מה הם שלא הרגו אלא נפש אחת, מה יהיה עלי שהרגתי כ"כ הרבה, שלח לביתו צוואה, **והתגייר**.

נעמן שהיה שר צבאו של מלך ארם, היה גר תושב. **נבוזרדאן** כנזכר היה גר צדק. **מבני בניו של סיסרא** למדו תורה בירושלים. **מבני בניו של סנחריב** לימדו תורה ברבים והכוונה **לשמעיה ואבטליון**. **מבני בניו של המן** למדו תורה בבני ברק. **אף את צאצאי נבוכדנצאר** ביקש הקב"ה להכניסם תחת כנפי השכינה, אבל מלאכי השרת קטרגו על הדבר. **ולעולא** זה כוונת הכתוב "רפינו את בבל ולא נרפתה" **והכוונה** לנבוכדנצאר שלא נכנסו צאצאיו תחת כנפי השכינה. **לרבי שמואל בר נחמני** הכוונה למי נהרות בבל שתמיד הם מרים אפילו הסמוכים לעצי התמר.

לירושלים היו שכנים רעים וכאשר שמעו שהנביאים מתנבאים על החורבן **שלחו** לנבוכדנצאר שיבא, חשש, ושכנעו אותו שד' עזב את בית המקדש והלך לרחוק, **עדיין חשש** ואמר שיש צדיקים שיתפללו, **אמרו לו** הם נפטרו, **עדיין חשש** ואמר יחזרו הרשעים בתשובה ויבקשו רחמים, **אמרו לו** כבר נקבע זמן שיהיו בגלות שבעים שנה. **אמר להם** איני יכול לבא מחמת עונת הדרך הקשה בסתו, **אמרו לו** תבא דרך תחתית ההרים, **אמר להם**, לא יהיה מקום מסביב לירושלים להסתתר, **אמרו** מערות הקברים של ישראל טובים מהארמונות שלך.